

GAPET OG GUDENE

OVERSETTELSE AV «GUDENENS TILBLIVELSE»

Ved Eirik Ørevik Aadland

Den gamle greske dikter Hesiod, hvis han da har levd, skiller seg fra sin kanskje mer kjente kollega Homer (hvis liv og levnet er enda mer usikkert) blant annet ved å inkludere tilsynelatende selvbiografiske elementer i sine verk. I *Theogonia*, «gudenes tilblivelse», forteller han innledningsvis om hvordan musene, Zevs' døtre som står for inspirasjon, skaperkraft og poetisk begavelse, ga ham diktergaven mens han gjette lam ved det hellige Helikonfjellet. «De lærte altså en gang Hesiod vakker sang», står det, hvilket vil si at Hesiod lærte å deklamere dikt med guddommelig inspirasjon – ettersom dikt synges på denne tiden. *Gudenes tilblivelse* er et dikt på 1022 linjer som tar for seg hvordan verden og dens fargerike galleri av guder, titaner, mennesker, osv. oppstod, samt en del av deres samhandling og konflikter, slik som kampen mellom de olympiske gudene og titanene. Idet Hesiod krediterer og lovpriser musene i fortalen til diktet, benytter de anledningen til å klargjøre hvor pålitelig Hesiods framstilling er: De avslører at de vet hvordan man sier mange usanne ting som ligner sanne ting, men at de også vet hvordan man sier sanne ting når de ønsker det. Musene er i kraft av sin guddommelige natur så hinsides de menneskelige erkjennelsesevner at det å servere en løgn som av mennesker blir tatt for å være en sannhet er deres minste kunst. De behersker både sannhet og løgn, og det er nettopp beherskelsen av dette som bidrar til deres autoritet. Språket kan ikke åpne for sannhet uten å åpne for løgn; det som avdekker noe, dekker til noe annet. Musene kjenner begge deler, og det når det gjelder ting som er grunnleggende fremmed for den menneskelige erkjennelse. Hvorfor skal man så tro dem når de hevder at de gir Hesiod sannheten, hvis det forholder seg akkurat slik at mennesker angående verdens tilblivelse og lignende temaer uansett ikke kan se forskjell på en sannhet og en løgn? Svaret er: Musene valgte Hesiod og velsignet ham med diktereavner, for at han skulle formidle det de fortalte ham. Alt han dikter kom-

mer direkte fra dem, og hvorfor skulle musene gjøre oss oppmerksomme på at de kan velge både å fortelle løgner og sannheter, uten at vi merker forskjell, hvis det ikke var nettopp for at vi skulle forstå at de gjorde et valg?

Hva er så grunnen til at Platon eksempelvis i *Staten* 377c–378 lar Sokrates beklage seg over Hesiod, og endatil hevde at den verste løgneren er Hesiods beretning om forholdet mellom Himmelen og Kronos? Det må jo være at Sokrates er i besittelse av den *egentlige* sannheten om Himmelen og Kronos, og flere andre av gudene. Som moderne lesere stusser vi kanskje over bruken av ordet *sannhet* knyttet til det greske gudeinventaret. Vi har fått podet inn at der *logos* stopper, tar *mythos* over. Sokrates og Hesiod viser imidlertid at det ikke er noen spesiell forbindelse mellom *logos* og sannhet, ettersom forutsetningen for både «logisk» og «mytisk» sannhet er at den som presenterer sannheten, kunne ha presentert en løgn.¹

Nedenfor følger en gjendiktning til den originale verséfoten² av et utdrag fra *Theogonia*. La den tjene til påminnelse om at de problemene filosofien har tatt sitt utgangspunkt i – så som spørsmålene om verdens opprinnelse, hvorfor vi er her og hva i alle dager vi skal gjøre her – ikke alltid og ikke av alle har avkrevd en skarp sondring mellom logikk og mytologi. Enda mindre har disse problemene blitt forstått som en hegning om en nødvendigvis sannhetsgenererende, rasjonell metode, – en som må avgrenses mot en illogisk utside av ubegripelig svada, hvis stadige trussel om å trenge inn i metoden og få den til å bryte sammen rettferdiggjør selve distinksjonen mellom logisk og mytisk før man har rukket å spørre seg om hvor denne distinksjonen kommer fra.

→

Språket kan ikke åpne for sannhet uten å åpne for løgn; det som avdekker noe, dekker til noe annet.

Hesiod, *Theogonia*

(116) Sannelig, først var det Gapet som skapt, og så etter det
Jorden så bredbrystet, evig urokkelig sete for alle
dødløse eiere av den olympiske topp med sitt snødrev,
disige Tartaros øg, i en bredveiet grunns dype avkrok,
deretter Kjærlighet, vakrest blant guder som ikke kan dø,
løsner han lemmer, behersker hver guds og hvert menneskes tanke,
veloverveide beslutninger likeså i deres bryst.

(123) Ut fra Gapet ble Erebos født, og Natten den svarte,
Natten var opphav i sin tur til Eter og Dag, for hun hadde
unnfanget dem og blitt svanger, med Erebos blandet seg kjærlig.

(126) Jorden bar visselig Himmelen først, full av stjerner og stor
som henne selv for å dekke seg til hver en kant, slik at hun
skulle bli evig urokkelig sete for gudene sæle,
fødte så langstrakte fjell, en høyst yndet hjemstavn for guder,
(130) nymfer som lever i skogkledd fjell. Hun fødte så dette
vannet, så sydende gjennom sin svelling, men ennå ufruktbart,
Sjøen, men helt uten kjærlighetslengsel, og deretter gikk hun
endog med Himmel til sengs, og bar Havet med virvlende dyp,
så også Koios og Krios, Japetos og Hyperiona,
Teia og Rea og Temis og så Mnemosyne og Foibe,
gullkronet var hun, og videre den så elskverdige Tetys.
Så fødtes Kronos, den yngste, som holdt seg med listige råd,
(138) grusomst blant avkommet hennes; han hatet sin blomstrende fader.

NOTER

¹Kanskje dette er selve *Gapet*, en kløft uten feste i noen ting, en grunnløs avgrunn, fra hvilken man ikke kan gjøre noe annet enn å bykse til en side? Idet man velger og trer inn i sannheten eller løgnen forlater man altså ingenting; det er ingenting som blir tilbake. Gapet er det stedet man trer inn i språket fra.

²Den originale verséfoten er daktylisk heksameter, som betyr at det skal være seks trykktunge stavelser per linje. Alle trykktunge stavelser er lange, og hver av de første fem trykktunge stavelser følger av to korte eller én lang stavelse, mens den siste trykktunge stavelsen følger av én kort eller lang stavelse. En lang stavelse er ikke det samme som en stavelse med lang vokal i gresk (og heller ikke i norrønt); en stavelse med kort vokal som slutter på konsonant er også en lang stavelse. (Jeg tar meg visse friheter og lar av og til stavelser med kort vokal, eller trykksvake stavelser med lang vokal, gjelde som korte stavelser. Dette er selvfølgelig beklagelig, men har en viss språkhistorisk legitimering idet svært mange korte stavelser i norrønt har blitt forlenget i moderne norsk. Jeg utelater også av og til den siste stavelsen i en linje, hvilket er nesten like beklagelig, og bare skyldes at det er en lettvinnt måte å få rytmikken til å gå opp på som ikke klinger dårlig på norsk.)